

Handreiking ondersteuningsniveaus voor leerlingen met kenmerken van hoogbegaafdheid

Interventies

- › Voltijds HB-arrangement SWV: Leo-afdeling Deurne of Level/Up Helmond
- › SBO / SO-voorziening met ondersteuning HB
- › OZA / OZA-experimenteerregeling

- › Aanpassen aanbod: versnellen op vak / jaargroep
- › Aanpassen onderwijstijd: korte / minder dagen (Variawet)
- › Arrangement SWV in de school

- › Deelname plusgroep (boven)schools
- › Transfer pluswerk van de plusgroep naar de reguliere groep (ander werk)
- › Inzet specialist HB / coach van school / schoolbestuur
- › Handelingsgerichte diagnostiek t.b.v. verkrijgen van inzicht in de ondersteuningsbehoeften (S/Z heuristiek)

- › Lesstof compacten, verrijken, verbreden en verdiepen
- › Aandacht voor leren leren (leerkuil)
- › Aandacht voor growth mindset
- › Leergesprek met aandacht voor autonomie
- › Kindgesprek en observaties m.b.v. Zijswijzer
- › Inzet denksleutels en denkvierkanten

- › Aandacht voor leren leren
- › Differentiatie in inhoud, instructie en vorm van lesaanbod
- › Erkennen en herkennen
- › Stimulerend signaleren

Procedures / middelen

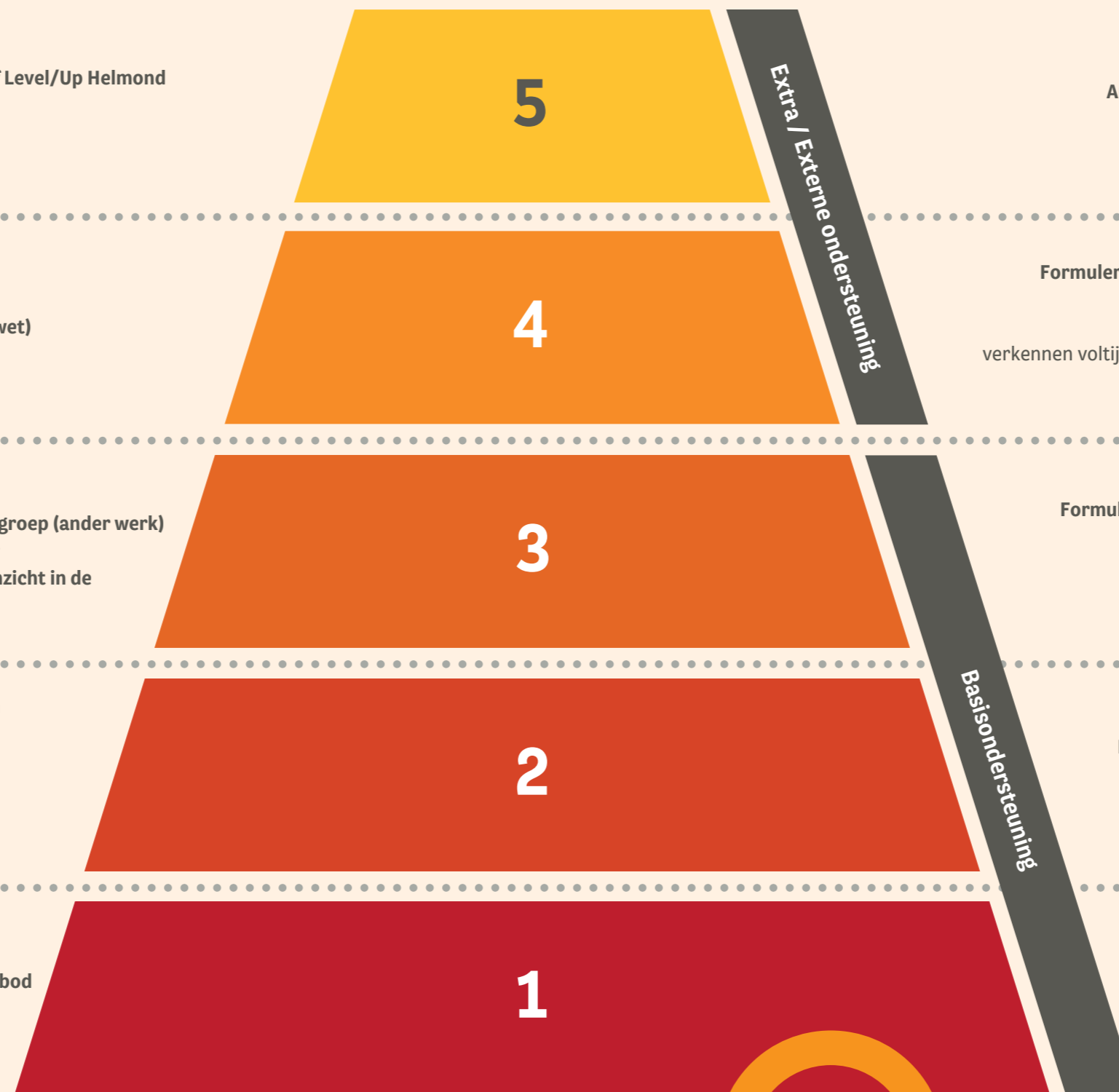
- › Arrangementsoverleg (voltijds HB-arrangement) <
- › TLV-aanvraag SBO / SO <

- › Formuleren doelen en interventies (OPP handelingsdeel) <
- › Kans!overleg, mogelijke uitkomst <
- › inzet arrangement in de school <
- › verkennen voltijds HB-arrangement via arrangementsoverleg <
- › TLV-aanvraag <

- › Formuleren bevorderende en belemmerende factoren <
- › en de onderwijs- en ondersteuningsbehoeften <
- › in het OPP (perspectiefdeel) <

- › Didactische niveaus bepalen: formatief toetsen <
- › en doortoetsen IEP / LIB <
- › Ontwikkelingsgelijken (peers) zoeken <

- › Inzet signaleringsinstrument <
- › (bijv. SLO, Knappe Kleuters, DHH, SIDI-PO) <
- › Ouders betrekken (bij signalering en <
- › mee laten denken in aanpassingen <
- › binnen het onderwijs) <

Toelichting ondersteuningsniveaus

Stimulerend signaleren

Stimulerend signaleren is een integrale aanpak om zicht te krijgen op een leerling en diens ontwikkelbehoeften. Door het onderwijsaanbod (en spel bij kleuters) telkens te verrijken en aan te passen aan de zone van naaste ontwikkeling, kunnen talenten zichtbaar worden en zichtbaar blijven. Het aanpassen van het onderwijsaanbod en signaleren zijn om die reden altijd met elkaar verweven. Het is noodzakelijk dat signalering al plaatsvindt bij jonge kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong en dat er gedurende de hele schoolloopbaan aandacht blijft voor signalering en aanpassingen van het onderwijsaanbod. Het doel van signaleren is niet bewijzen of een leerling kenmerken van hoogbegaafdheid vertoont, maar erachter komen wat een leerling nodig heeft om zich optimaal te kunnen ontwikkelen. Uit onderzoek van Worthington (2001) blijkt, dat ouders de beste bron van informatie zijn over de mogelijkheden van hun kind. Wanneer ouders thuis bepaalde vaardigheden zien die op school niet worden gezien, is het heel belangrijk om gezamenlijk na te gaan waardoor dit verschil verklaard kan worden.

Sypré et al. (2021) suggereren dat signalering systematisch en consequent ingezet moet worden, zodat zoveel mogelijk leerlingen gesignaleerd kunnen worden. Door onderbelichte groepen eerder te herkennen in hun hoogbegaafdheid, zoals meisjes, onderpresteerders, dubbel bijzondere leerlingen en leerlingen met een andere culturele achtergrond, kunnen zij eerder een passend onderwijsaanbod krijgen (Liu & Waller, 2018). Bij het signaleren van kenmerken van hoogbegaafdheid en het inzetten van passende interventies kan gebruik gemaakt worden van de profielen van Betts en Neihart (1998; 2010). Hierbij dient benadrukt te worden dat deze profielen niet ter classificatie bedoeld zijn.

Voorinformatie bij aanmelding leerling

Wanneer uit het aanmeldformulier signalen van een voorlopende ontwikkeling op meerdere gebieden naar voren komen, is het belangrijk dat er een intakegesprek plaatsvindt waarin dit wordt besproken. In gesprek met ouders kan nagegaan worden of een leerling kenmerken heeft van een ontwikkelingsvoorsprong. Hiervoor kan de intakevragenlijst van SLO of 'Knappe kleuters' gebruikt worden. Daarnaast is het belangrijk dat jonge kinderen al bij de start goed geobserveerd worden, omdat kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong zich al snel aanpassen aan de norm van de groep, zelfs al binnen enkele weken (Schrover, 2015). Een kleuter leert en ontwikkelt vaardigheden in spelsituaties. Het is van belang dat het kind begeleid wordt in het spel en dat de spelsituatie dusdanig verrijkt wordt, dat het kind blijft leren (Leseman & Veen, 2016). Het screeningsinstrument van 'Knappe kleuters' kan ingezet worden om zowel formeel (vragenlijsten) als informeel (adviezen om vanuit spel stimulerend) te signaleren in groep 1-2.

Signalering blijft belangrijk gedurende de gehele schoolloopbaan: het gaat er hierbij om dat duidelijk wordt wat de leerling nodig heeft om tot ontwikkeling te kunnen komen. De handreikingen op de voorkant geven richting aan de manier waarop stimulerend gesignaleerd kan worden. Net als bij de instroom in de kleutergroepen, is het belangrijk dat er bij leerlingen die op een later moment instromen, in het proces van aanmelding navraag gedaan wordt naar kenmerken die wijzen op hoogbegaafdheid.

Basisondersteuning (Ondersteuningsniveau 1 en 2)

Binnen de basisondersteuning is het belangrijk om oog te hebben voor de talenten, maar ook voor eventuele uitdagingen, leermotivatie en het creatief denkvermogen. Vanuit het principe van stimulerend signaleren blijft de leerkracht nieuwsgierig naar de manier waarop de leerling uitgedaagd wordt. Hiervoor kunnen naast gerichte observaties, ook screeningsinstrumenten, data uit het leerlingvolgsysteem (summatief signaleren) en kindgesprekken ingezet worden. Hulpmiddelen zoals de Zijnswijzer, denksleutels, denkvierkanten en het wereldspel kunnen gebruikt worden om stimulerend te signaleren. Onderwijsaanpassingen binnen de basisondersteuning kunnen bestaan uit het compacten, verrijken, verdiepen en het verbreden van lesstof. Onderwijsaanpassingen worden altijd afgestemd met ouders. In de leergesprekken met de leerling is er bewust aandacht voor de drie psychologische basisbehoeften: autonomie, relatie en competentie. Volgens de zelfdeterminatietheorie (ZDT; Ryan & Deci, 2000) zijn leerlingen gemotiveerd om te leren, als zij in deze drie behoeften worden voorzien (Stroet et al., 2013). Het is belangrijk om begaafde leerlingen te motiveren voor het leren, omdat een lage motivatie een belangrijke voorspeller is voor onderpresteren onder intellectueel begaafde leerlingen (Ramos et al., 2022). De leerkuil kan als metafoor gebruikt worden om leerlingen te begeleiden in het leren. Als de leerling een prestatie ziet als uitkomst van eigen inspanning, denkt de leerling vanuit een growth mindset. Het (leren) denken vanuit een growth mindset is belangrijk: begaafde leerlingen die een fixed mindset over intelligentie hebben, vermijden het risico om hun intelligentie in te zetten door nieuwe of moeilijkere taken te vermijden. Dit kan leiden tot onderpresteren (Siegle & McCoach, 2005).

Meer ondersteuning binnen de basisondersteuning (Ondersteuningsniveau 3)

Wanneer er meer inzicht nodig is in de bevorderende en belemmerende factoren, alsook de onderwijs- en ondersteuningsbehoeften, kan het perspectiefdeel van het OPP worden ingevuld. De leerling krijgt aanbod in een plusgroep op school of op bovenschools niveau, waarin voorzien kan worden in een belangrijke ondersteuningsbehoefte: leren en werken met ontwikkelingsgelijken. Er vindt een goede transfer plaats tussen de leerkracht van de plusgroep en de eigen leerkracht. Ouders worden geïnformeerd over het aanbod in de plusgroep. De leerlingprofielen van Betts & Neihart (1988; 2010) kunnen gebruikt worden om meer zicht te krijgen op de ondersteuningsbehoeften van de leerlingen met kenmerken van hoogbegaafdheid.

Daarnaast kan de expertise van een HB-specialist binnen de school ingezet worden voor meer inzicht. Wanneer er meer inzicht nodig is in de onderwijs- en ondersteuningsbehoeften van een leerling met kenmerken van hoogbegaafdheid, kan een psychologisch onderzoek helpend zijn om de sterke en minder sterke kanten in beeld te brengen (sterkte/zwakte-heuristiek).

Extra en externe ondersteuning (Ondersteuningsniveau 4 en 5)

Wanneer er aanpassingen gedaan worden in het onderwijsaanbod (versnellen op vakgebied of jaargroep) en/of in onderwijstijd (minder dagen of kortere dagen) en/of de extra ondersteuning overstijgt de basisondersteuning, wordt er een OPP opgesteld (perspectiefdeel en handelingsdeel), met doelen en interventies. Dit plan wordt besproken met ouders en de leerling (hoorrecht) en ondertekend door ouders (instemmingsrecht op het handelingsdeel). Wanneer er aanpassingen gedaan worden in de onderwijstijd, dient er contact opgenomen te worden met de thuiszitterscoördinator van het SWV. Middels een Kansoverleg kan de gedragsdeskundige van het SWV meedenken in opties voor extra ondersteuning (arrangement). Wanneer de extra ondersteuning niet meer toereikend is, kan samen met ouders en CPO nagegaan worden of een andere onderwijssetting meer passend is om de leerling in diens onderwijs- en ondersteuningsbehoeften te kunnen voorzien. Vanuit een Kansoverleg kan met instemming van de CPO'er van het SWV een arrangementsoverleg georganiseerd worden, waarin de coördinator HB van het SWV en de coördinatoren van de Leo-afdeling en Level/Up de leerling bespreken om na te gaan in welke setting een eerste verkenning kan starten. In een verkennend gesprek wordt dan nagegaan of de toelatingsprocedure in gang kan worden gezet. Als de leerling toelaatbaar blijkt te zijn, kan de Leo-afdeling/Level/Up een voltijd HB-arrangement voor de leerling aanvragen via Kindkans. In gesprek worden er afspraken gemaakt over de duur van het arrangement en de evaluatie met de school van herkomst.

Referenties

- Betts, G. T., & Neihart, M. (1988). Profiles of the gifted and talented. *Gifted Child Quarterly*, 32(2), 248–253.
- Betts, G. T., & Neihart, M. (2010). Revised profiles of the gifted and talented.
- Hertzog, N. B., Mun, R. U., DuRuz, B., & Holliday, A. A. (2018). Identification of strengths and talents in young children. In S. I. Pfeiffer, E. Shaunessy-Dedrick, & M. Foley-Nicpon (Eds.), *APA Handbook of Giftedness and Talent* (pp. 301–316).
- Leseman, P., & Veen, A. (2016). Ontwikkeling van kinderen en relatie met kwaliteit van voorschoolse instellingen. Resultaten uit het pre-COOL cohortonderzoek. Kohnstamm Instituut.
- Liu, W. M., & Waller, L. (2018). Identifying and educating underrepresented gifted students. In S. I. Pfeiffer, E. Shaunessy-Dedrick, & M. Foley-Nicpon (Eds.), *APA Handbook of Giftedness and Talent* (pp. 417–431). American Psychological Association.
- Ramos, A., Lavrijsen, J., Linnenbrink-Garcia, L., Soenens, B., Vansteenkiste, M., Sypré, S., & Verschuere, K. (2022). Motivational pathways underlying gifted underachievement: Trajectory classes, longitudinal outcomes, and predicting factors. *Gifted Child Quarterly*, 0(0).
- Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist*, 55, 68–78.
- Schrover, E. (2015). Uitdagend onderwijs aan hoogbegaafde leerlingen – verrijkingstrajecten met effect. Koninklijke Van Gorcum B.V.
- Siegle, D., & McCoach, D. B. (2005). Making a difference: Motivating gifted students who are not achieving. *Teaching Exceptional Children*, 38, 22–27.
- Stroet, K., Opdenakker, M. C., & Minnaert, A. (2013). Effects of need supportive teaching on early adolescents' motivation and engagement: A review of the literature. *Educational Research Review*, 9, 65–87.
- Sypré, S., Verschuere, K., & Struyf, E. (2021). Signaleren van cognitieve begaafdheid binnen een geïntegreerd beleid op leerlingenbegeleiding. In *Ontwikkelen van cognitief talent. Handboek voor onderwijsprofessionals*. Acco.
- Worthington, J. (2001). Parents are the best source of information about their children's abilities. University of Queensland.

Bekijk meer toelichting:

